

macht: een politieleger dat, mocht dat nodig worden geacht, op grote schaal kon ingrijpen en al met die dreiging dat ingrijpen wist te voorkomen. Het had met name in de tijd van van Heutsz in de ogen van de meeste Nederlanders en Indische Nederlanders roemrijke expeditie ondernomen en daarmee grote dingen gepresteerd – die expeditie waren in de periode tussen de twee Wereldoorlogen niet meer nodig. 'Er was', aldus de oud-marine-officier Vromans,

'geen *glamour* meer voor de officier . . . Wij kunnen veilig zeggen dat de Europese maatschappij de Knil-officier in zijn werk niet kende. De marine-officier profiteerde van de romantiek van de zee. Ook van hem zag men het eigenlijke leven en werken niet maar hij 'stond er iets beter in' . . . Al met al was het in de dagen voor 'het Japanse gevaar' werkelijkheid werd, zó dat men niets van het leger wist en het weinige dat ter sprake kwam, was ongunstig, met name wat de officieren betreft'¹ –

in de kringen der Europeanen gaven nu eenmaal velen zich graag aan kritiek, veelal ook aan geroddel, over.

★

De politie had in Indië een aanvullende rol: buiten de steden dienden de *desa*-hoofden te zorgen voor de handhaving van de normale orde die, als het donker was, meer gevaar liep dan bij daglicht; elke *desa* kende dan ook een nachtwacht waaraan de dorpingen bij toerbeurt moesten deelnemen. De *desa*-hoofden stonden in dat opzicht onder de controle van de hogere inheemse gezagdragers.

Ongeveer tot aan de Eerste Wereldoorlog gold Indië als onveilig. Ook Java. Vooral diefstal kwam veelvuldig voor, hetgeen bij de armoede waarin bijna alle inheemsen leefden, niet behoeft te verbazen. Een goede politie-organisatie was er in de negentiende eeuw niet. De politie was weinig talrijk en slechtbetaald en buiten de steden was de politietak, los van wat in de *desa's* gebeurde, toevertrouwd aan door de regenten gerecruteerde inheemse korpsen die met geweren waren bewapend. Elk van die korpsen stond onder bevel van een onderofficier van het Knil. Ze waren van weinig nut, d.w.z. wel bruikbaar voor bewakingsdiensten,

¹ A. G. Vromans: 'De vooringenomenheid jegens de officieren in Nederlands-Indië, 1936–1945', p. 8–9 (RvO).